

Міністерство освіти і науки України
*Український державний центр національно-патріотичного
виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді*
Кіровоградська обласна державна адміністрація
Льотна академія Національного авіаційного університету
Криворізький державний педагогічний університет
Федерація спортивного туризму України

Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України

Матеріали
VII міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 70-річчю утворення Льотної академії

1-2 квітня 2021 року

Кропивницький – 2021

УДК 338.48(477)(06.552)
Т33

DOI: 10.33251/978-617-7953-94-3-2021

Друкується згідно з рішенням Вченої ради Льотної академії Національного авіаційного університету (протокол № 3 від 17.03.2021 року)

Редакційна колегія:

Чумак О.О. – доктор юридичних наук, доцент, начальник Льотної академії Національного авіаційного університету

Неділько С.В. – директор Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді

Колотуха О.В. – доктор географічних наук, доцент

Лещенко Г.П. – кандидат географічних наук, професор

Любіцева О.А. – доктор географічних наук, професор

Наровлянський О.Д. – кандидат педагогічних наук

Неділько С.М. – доктор технічних наук, професор

Плачинда Т.С. – доктор педагогічних наук, професор

Стецюк Б.Р. – доктор юридичних наук, професор

Топольний Ф.П. – доктор біологічних наук, професор

Яворська В.В. – доктор географічних наук, професор

Т33 Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України», присвяченої 70-річчю утворення Льотної академії НАУ. Збірник наукових праць / За заг. ред. д.г.н. О.В. Колотухи. Дніпро : Середняк Т. К., 2021. 506 с.

ISBN 978-617-7953-94-3

У матеріалах конференції розглядаються питання взаємодії двох потужних мобільних сфер світової економіки – туризму та авіації, географічні аспекти туризму та рекреації, економічні проблеми розвитку туризму, менеджмент та маркетинг в туризмі, психолого-педагогічні та правові аспекти туризму та рекреації, підготовка фахівців з туризму, питання щодо теоретичні, методичні та організаційні основи спортивного туризму та активної рекреації, екологічні аспекти туризму та рекреації, наукові засади краєзнавчого туризму.

ISBN 978-617-7953-94-3

УДК 338.48(477)(06.552)

©Льотна академія НАУ, 2021

СЕКЦІЯ 3. Економічні проблеми, менеджмент та маркетинг в туризмі

Беркова Оксана, Дудник Іван. Роль туристичної інфраструктури в розвитку соціально-економічної системи	162
Скірда Юлія, Шмельова Тетяна. Вплив технологій штучного інтелекту на розвиток туристичної індустрії	169
Баранов Віталій. Трансформація світового туризму в пандемічний та постпандемічний період	179
Залевський Анатолій, Черногор Наталія. Ділократація туристичних підприємств як інноваційна організаційна технологія управління	184
Медвідь Ганна. Соціальні мережі як маркетинговий інструмент для розвитку туризму	194

СЕКЦІЯ 4. Психолого-педагогічні та правові аспекти туризму та рекреації, підготовка фахівців з туризму

Плачинда Тетяна. Професійна підготовка майбутніх фахівців туристичної галузі в умовах вимушеного карантину	201
Скриль Ірина. Сучасний стан дитячо-юнацького спортивного туризму в Харківській області	205
Обозний Василь, Романенко Олександр, Бабкова Світлана. Профільне навчання: туристсько-красназничий аспект	211
Кашинська Олена. Формування soft skill competencies майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи за допомогою сучасних інструментів віртуального навчання	217
Приходько Зоя. Роль інформаційних технологій в діяльності туристичних агентств і підготовці фахівців з туризму	225
Наровлянський Олександр. «Зірки» дитячого туризму України	233
Слівіна Алла. Туризм як інтеграція складників виховання молоді	240
Сторожук Олена. Використання ресурсів закладів позашкільної освіти туристсько-красназничого профілю в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	246
Сідху Юлія. Проблеми вдосконалення системи професійної освіти і психолого-педагогічної підготовки фахівців у сфері туризму	252
Василюк Ірина. Вплив спортивного туризму на розвиток особистості підлітку	262
Наровлянська Марина, Лукацький Євгеній. Організація Інтернет-турнірів з трейл-орієнтування (аналіз досвіду)	269

СЕКЦІЯ 5. Теоретичні, методичні та організаційні основи спортивного туризму та активної рекреації

Дябло Тетяна, Сичова Надія. Майстри спорту України зі спортивного туризму 2000-2020 рр.	275
Бучко Жанна. Аналіз функціонування системи організації безпеки активного туризму в Карпатському регіоні України	285

Трансформація світового туризму в пандемічний та постпандемічний період

У статті досліджено основні сучасні світові тренди в туризмі в умовах негативного впливу Covid-пандемії на туристичну індустрію та особливий акцент зроблено на дослідженні заходів щодо пом'якшення дії Covid-пандемії на сферу туризму. Складність ситуації, в якій опинилася туристична галузь, вимагає адаптаційного періоду для туристів і для туристичних підприємств, тому ідентифіковано основні проблеми функціонування та розвитку підприємств туристичної сфери, визначено трансформаційні зміни туристичної індустрії, зумовлені функціонуванням в умовах карантинних обмежень. Увагу сконцентровано на дослідженні та розробці напрямів подолання кризових явищ підприємств туристичної сфери для досягнення ними сталого функціонування що в постпандемічний період матиме суттєвий вплив як на розвиток туристичного ринку, так і суттєво вплине на розвиток країн і регіонів.

Ключові слова: туризм, туристичні потоки, карантинні обмеження, епідемічні ризики, пандемія, Covid-19, розвиток туристичної сфери.

Baranov V. Transformation of the world tourism in the pandemic and postpandemic period. *The article examines the main current global trends in tourism in the negative impact of the Covid pandemic on the tourism industry. Their correction for the tourism industry is considered and special emphasis is placed on the study of measures to mitigate the effects of the Covid pandemic on tourism. The complexity of the situation in which the tourism industry finds itself requires an adaptation period for tourists and tourism enterprises, so the main problems of functioning and development of tourism enterprises are identified, transformational changes in the tourism industry due to quarantine restrictions are identified. Attention is focused on research and development of ways to overcome the crisis of tourism enterprises to achieve their sustainable operation, which in the post-pandemic period will have a significant impact on the development of the tourism market and significantly affect the development of countries and regions.*

Keywords: *tourism, tourist flows, quarantine restrictions, epidemic risks, pandemic, Covid-19, tourism development.*

Вступ. Туризм будучи третьою за величиною експортною галуззю світової економіки виявився одним з секторів, які найбільше постраждали від пандемії COVID-19. За даними Всесвітньої ради подорожей та туризму, яка представляє міжнародну індустрію туризму, подорожі і туризм внесли 8,9 трлн дол. у світову економіку в 2019 році і були відповідальні за 10,3% всієї економічної діяльності [2]. Наприклад, катастрофічними наслідками для туристичного бізнесу обернулася припинення авіап перевезень. За даними Міжнародної асоціації повітряного транспорту (International Air Transport Association, IATA), збитки світових авіакомпаній складуть близько 84,3 млрд. дол. США. У 2009 році через світову фінансову кризу європейські аеропорти за 12 місяців втратили 100 мільйонів пасажирів. Коронавірусу потрібен був всього 31 день - місяць березень, щоб втратити навіть більше.

У деяких країнах частка туристського сектора у ВВП становить понад 20 відсотків, і вплив пандемічної кризи серйозно позначився на економіці, отриманні

людьми засобів до існування, системі суспільних послуг і обмежив спектр можливостей на всіх континентах. Хоча одним із пріоритетних завдань повинно бути збереження туристичної галузі та структур які залежать від цього сектора, в той же час відновлення туристської діяльності відкриває перспективи для проведення перетворень з акцентом на те, щоб регулювати вплив пандемії на відвідувані туристами напрямки і формувати у населення і працюючих в цій сфері компаній більш високий потенціал протидій шляхом здійснення інновацій, цифровізації, забезпечення стійкості та налагодження партнерських зв'язків [8].

Дані обставини визначають актуальність вивчення теоретичних і практичних питань стабілізації функціонування ринку туристичних послуг, запобігання негативного впливу карантинних обмежень та подальшого забезпечення стійкості діяльності підприємств туристичної сфери. Окреслені питання є не просто актуальними, багатограними та комплексними, а висуваються в розряд першочергових завдань у сучасних динамічних змінах економічного середовища.

Виклад основного матеріалу. Тематика щодо дослідження та аналізу трендів у туризмі в період пандемічної кризи є достатньо популярною як серед вітчизняних, так і зарубіжних учених і практиків, що підтверджує теоретико-методологічне й практичне значення цієї проблематики. Різноманітні теоретичні аспекти діяльності туристичної сфери висвітлено у працях таких учених, як: Ворошилова Г.О., Гоблик-Маркович Н.М., Горіна Г.О., Жаліло Я.А., Заворуєва О.С., Захарін С., Оболенцева Л.В., Шацька З.Я. та інші [2-5; 7; 11]. Однак сьогодні окремі питання щодо подолання негативних явищ підприємствами туристичної сфери і досі залишаються невирішеними та потребують детального вивчення.

Зважаючи на викладене вище, метою роботи виступає дослідження питань стабілізації та відновлення функціонування підприємств туристичної сфери в умовах карантинних обмежень.

Пандемія COVID-19 та введені в світі жорсткі протиепідемічні заходи істотно вплинули на стан та розвиток світового туризму. Галузь втратила сотні мільярдів доларів і мільйони робочих місць на протязі 2020 року. Але туристичний ринок пристосовується під існуючі реалії, одночасно з скороченням в одних секторах в інших на ринок виходять цифрові стартапи, з'являються нові можливості для індивідуальних турів і нові формати міжнародного співробітництва. Експерти Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) упевнені, що нинішня криза створить більш стійку туристичну економіку.

Пандемія коронавірусу COVID-19 стала для туристичної галузі найсерйознішим викликом за весь час її існування. За підсумками 2020 р економіка міжнародного туризму скоротилась приблизно на 80%, втрати цього сектора економіки перевищують \$ 1 трлн. та втрачено понад 100 млн. робочих місць. Нинішня криза виявила давні структурні слабкості в економіці туризму (фрагментований сектор, представлений в основному малим і середнім бізнесом, надмірно залежний від сезонності), а також прогалини в готовності урядів і бізнесу оперативню реагувати на нові виклики і зміни.

За даними UNWTO, тільки з січня по серпень падіння експортної виручки від міжнародного туризму склало \$ 730 млрд у порівнянні з аналогічним періодом 2019 г. Це більш ніж в 8 разів перевищує втрати, понесені в результаті глобальної

економічної і фінансової кризи 2008-2009 рр. Тоді через спад в економіці, зростання цін на паливо і падіння попиту на квитки і пакетні тури з ринку пішли десятки авіаперевізників і туроператорів по всьому світу.

90% світового населення пристосувалося до життя в умовах обмежень на поїздки через пандемію COVID-19. Однак багато туристів скасували поїздки, побоюючись вірусу, через що сектор практично повністю зупинився. Проте лідери галузі докладають максимум зусиль для відновлення цієї сфери економіки, але для цього також важлива і урядова підтримка.

Криза, викликана коронавірусною інфекцією, поставила учасників туристичної галузі в скрутне становище. Саме зараз вкрай важлива підтримка з боку влади, щоб туристичні підприємства змогли перетворити існуючі проблеми в можливості для відновлення [8, 10].

Уряди багатьох країн приймають або планують систему заходів щодо зниження впливу COVID-19 на сектор подорожей і туризму, включаючи пом'якшення обмежень на поїздки, фінансові та нефінансові заходи підтримки як для туристів, так і для компаній, заходи щодо захисту працівників і багато іншого:

- Японія витратить 3,6 млрд ієн на більш широке поширення інформації для мандрівників і просування туристичних напрямків;
- Норвегія знизила ставку ПДВ для мандрівників з 12% до 8%;
- Франція реалізувала одну з найщедріших програм загальною вартістю 26 млрд євро, яка полягає у виплаті 70% заробітної плати співробітникам у відпустці;
- Великобританія знизила ПДВ з 20% до 5% для готельного бізнесу і створила грантову систему в розмірі 25 000 фунтів для підприємств роздрібною торгівлі, готельного бізнесу, туризму і сектора дозвілля, що займають орендовану нерухомість;
- Ісландія пропонує внутрішні туристичні ваучери і запустила внутрішню рекламну кампанію, яка, ймовірно, буде розширена на міжнародному рівні.

Однак як і будь-яка криза, криза 2008-2009 рр. створила нові можливості та сприяла відкриттю нових напрямів в сфері туризму. Так у серпні 2008 року був заснований сервіс Airbnb, який сьогодні став глобальною платформою здачі житла в короткострокову оренду. Сервіси і платформи, що розширюють можливості для розвитку неорганізованого туризму, стали набирати популярність, індустрія почала змінюватися.

Подібні тенденції масо можливість спостерігати і сьогодні: більшість країн, орієнтованих на розвиток туристичного сектора, скористалися кризовим затишком, щоб прискорити перезавантаження галузі, провести діджиталізацію, запуск цифрових платформ, екологічних рішень і поміняти підходи до організації туризму [6].

До основних інноваційних напрямків розвитку в туристичному секторі можна віднести: підвищена турбота про здоров'я туристів і дотримання санітарних норм, цифрова трансформація, орієнтація на усвідомлене споживання і Low Tech (виробництво товарів і послуг з мінімальною шкодою для людей, тварин і навколишнього середовища), імерсивні технології (суміщення реальності

і віртуальних ефектів для більшого занурення в новий простір), орієнтація на міста як центр інновацій.

Цифровізація туристичного сектора яка стала особливо актуальною у 2020 році почалася задовго до пандемії. У 2019 р. фахівці прогнозували зростання темпів світового ринку онлайн-туризму (інтернет-сервісів планування поїздок для самостійних мандрівників) на найближчі чотири роки на рівні понад 13% на рік, а динаміку світового ринку онлайн-подорожей оцінювали зростанням з \$ 570,25 млрд в 2017 р. до \$ 1134,55 млрд до 2023 р. Однак в реальності в період постковідного відновлення цифри можуть бути вище. За прогнозами фахівців епідемія коронавірусу прискорить цифрове перетворення в сфері гостинності на 10-15 років. Такі сервіси, як Skyscanner, Booking.com, Airbnb, дали туристам можливість легко і просто планувати поїздки самостійно, і все більше людей воліло замість пакетних турів індивідуальні. Приклад введення нових технологій також можна спостерігати в китайських аеропортах, де є стенди з розпізнаванням обличчя, щоб допомогти мандрівникам перевірити статус їх рейсу, пройти реєстрацію і знайти свій гейт вильоту. Майбутнє подорожей буде явно відрізнятися від того, що ми бачили раніше.

Викликані пандемією обмеження на міжнародні поїздки сформували колосальний відкладений попит [12]. Зрозуміло що коли ситуація повністю нормалізується у найбільш вигідних умовах будуть ті у кого будуть вигідні пропозиції і краща інфраструктура, в тому числі цифрова. За останні місяці люди по всьому світу звикли до нового рівня цифрового комфорту, їх вимоги значно зросли. Щоб бути конкурентними потрібно вже адаптуватися, важливо розвивати і підтримувати технологічні проекти в туристичній галузі [1].

Одним з нових напрямків цифровізації туризму, який отримав особливу популярність саме під час карантинних обмежень, є віртуальні екскурсії по містах і музеях світу. Не виходячи з кімнати, можна обійти Лувр, послухати Віденську оперу, вивчити відеогалереї NASA. Можливість подорожувати онлайн допомагає людям відкривати для себе світ, бачити місця, де вони ще не бували, отримувати знання, знайомитися з жителями різних країн. Такі проекти допомагають створювати привабливий образ міст і тим самим формувати відкладений попит на подорожі. Якщо людині вже зараз сподобається, наприклад, парк, музей, театр чи міська пам'ятка, велика ймовірність того, що вона обов'язково відвідає це місце, як тільки буде можливо.

Незважаючи на потужне падіння галузі, COVID-19 виявився несподіваним каталізатором інновацій та інтеграції нових технологій в галузь [1]. Прискорення цифровий порядку денного є одним з позитивних результатів цієї кризи поряд з розвитком нових бізнес-моделей, що втілюють цілі сталого розвитку, впровадженням екологічного туризму, залученням в сектор різних соціальних верств населення, а також еволюцією попиту і переосмисленням ролі безпеки і здоров'я.

Прогнозується що туристичні компанії почнуть більше інвестувати гроші в маркетинг, щоб вміти розставляти пріоритети аналізуючи поточний і минулі кризи. Компанії за допомогою підготовки до подібних ситуацій зможуть прискорити своє відновлення в майбутньому.

Висновки. Пандемія завдала тяжкого удару по сфері туризму. Зрозуміло, що відкриття багатьох туристичних об'єктів в після карантинний період стане невідгідним, оскільки не буде окуповуватись через слабе завантаження, непристосованість об'єктів, необхідність пропозиції низької конкурентної ціни. Сума збитків, пов'язаних із пандемією, безпосередньо матиме пряму кореляцію з її тривалістю. Світовий туризм скоріш за все буде очікувати так званого адаптаційного періоду, що характеризуватиметься низькою окупністю та балансуванням на межі закриття бізнесу. Також впевненості можна припустити, що після подолання міжнародною спільнотою наслідків пандемії світ прийде до усвідомлення необхідності пошуку рішень, що сприяють мінімізації економічних і фінансових ризиків у разі повторення подібних катастроф, в тому числі в туристичній індустрії.

Пандемія коронавірусу висунула на перший план чотири взаємопов'язаних тенденції, які в найближчому майбутньому будуть визначати основні напрямки розвитку туристичного сектора: зростання популярності внутрішнього туризму, підвищена увага до безпеки і гігієни, прискорення впровадження інновацій, підвищення значущості стійкого, інклюзивного розвитку і захисту навколишнього середовища.

На основі аналізу пандемічної ситуації намітились певні тенденції спрямовані на підтримку сектора в умовах кризи, а також підвищення його стійкості до майбутніх потрясінь. Уподобання і поведінка мандрівників змістилися в бік звичних, передбачуваних і надійних видів відпочинку. Відпочиваючи в Україні, планування подорожі і відпочинок на природі будуть переважати найближчим часом, і туристичні підприємства вже адаптуються до такої парадигми. Також здоров'я, безпека і довіра мають першорядне значення під час пандемії. Особистий досвід, страх застрягти в іншій країні і побоювання з приводу соціального дистанціювання визначатимуть поведінку споживачів в короткостроковій і середньостроковій перспективі. Компаніям доведеться ще більш ретельно продумувати свої стратегії, щоб забезпечити готовність до подібних викликів.

COVID-19 підштовхнув сектор подорожей і туризму до інновацій і впровадження нових технологій. На тлі обмежень на пересування спостерігається прискорене проникнення і активне застосування цифрових технологій, багато споживачів висловлюються на користь безконтактних технологій як основної умови для безпечної і безпроблемної подорожі. У туризмі тенденція цифровізації передбачає поступову переорієнтацію всіх учасників ринку на сферу онлайн з відповідною переорієнтацією фінансових потоків і створенням передумов для підвищення прибутковості індустрії туризму.

Список використаних джерел:

1. Баранов В.В. Інновації та інноваційна діяльність у туристичній галузі. *Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Кропивницький: ЛА НАУ 2020, С. 214-219.
2. Ворошилова Г.О. Розвиток міжнародного ринку туристичних послуг в умовах кризи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Випуск 7. Частина 1. С.75-78.

3. Гоблик-Маркович Н.М., Ільтьо Т.І. Аналіз динаміки та актуальних проблем розвитку сфери туризму. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2018. Випуск 24 (1). С.16-22.
4. Жаліло Я.А., Ковалівська С.В., Филипенко А.О., Химинець В.В., Головка А.А. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. Київ, 2019. 29 с.
5. Заворуєва О.С. Науково-практичні рекомендації щодо удосконалення стратегії розвитку туристичної галузі України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 15. Ч. 1. С. 251–255.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 22.04.2020 р. № 3377. URL: <http://search.ligazakon.ua/ldoc2.nsf/link1/info/JI01905A.htm> l (дата звернення: 21.09.2020).
7. Захарін С. Організаційно-економічні чинники розвитку сфери туризму та курортів в Україні. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв Серія: Туризм*. 2018. № 2. С.57-66.
8. Оболенцева Л.В., Галицька А.М. Оцінювання впливу туризму як економічного явища: *Сучасні тенденції розвитку індустрії туризму та гостинності у конкурентному середовищі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків / колектив авторів; Харківський національний університет миського господарства імені О.М. Бекетова, 2020. 232 с.
9. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні»). URL: <https://ntoukraine.org> (дата звернення: 21.09.2020).
10. Постанова КМУ від 27.05.2020 р. «Програма стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії Covid-19». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-z-doopracyuvannjam-programu-stimulyvannya-ekonomiki-dlya-podolannya-naslidkiv-epidemiyi-covid-19> (дата звернення: 21.09.2020).
11. Шацька З.Я., Акульшин М.І. Актуальні проблеми та перспективи розвитку сфери туризму в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С.699-705.
12. Kostynets I., Kostynets V., Baranov V. Pent-up demand effect at the tourist market. *Economics and Sociology*, 2020. № 13(2). P. 279–288.

УДК 658.5.011

Анатолій Залевський, Наталія Чорногор
Льотна академія Національного авіаційного університету

Ділократизація туристичних підприємств як інноваційна організаційна технологія управління

У статті розглядається ділократична організаційна технологія управління як альтернатива класичній бюрократичній моделі управління. Проаналізовано концептуальні ідеї ділократії, сутність механізму ділократизації та оцінено можливості їх практичного застосування для туристичних підприємств.

Ключові слова: ділократія, інновація, туристичне підприємство, організаційна технологія управління.